

## حل و فصل منازعه بین المللی، روابط بین الملل برای قرن ۲۱

خواننده بر می انگیزد؛ چرا که پاسخهای جدلی از جانب محققان روابط بین الملل را به دنبال دارد؛

۲. کار پژوهشی نویسنده صرفاً

تئوریک نیست و جنبه های عملی را نیز به خود اختصاص داده است که کاری به نسبت دشوار و برگرفته از تئوریهای اصلی و سنتی در روابط بین الملل است.

کتاب چارلز هاس شامل دو بخش

است. بخش اول به مباحث نظری اختصاص یافته و در ۵ فصل تنظیم شده است که شامل مباحثی از قبیل نقش نظریه، فهم و بینش و شیوه تحلیل در روابط بین الملل، فهم درک منازعه بین المللی و شرایط رسیدن به صلح پایدار در روابط بین الملل می شود. بخش دوم کتاب مربوط به جنبه های عملی و یا مطالعات موردی و منطقه ای است. نویسنده در بخش دوم نیز طی ۵ فصل، پنج مورد از منازعات مهم بین المللی (بین دولتی یا درون دولتی) را مورد تجزیه و تحلیل قرار داده است که این موارد عبارتند از: ۱. انتقال نظام دموکراتیک در آفریقای جنوبی؛ ۲. تلاشهایی

که منجر به خاتمه یافتن نابسامانیها و مشکلات در ایرلند شمالی شد؛ ۳. روند صلح

Charles Hauss, *International Conflict Resolution, International Relations for the 21st Century*, Continuum Publisher, 2001, 244 pages.

دکتر محمد جعفر جواد

استادیار گروه علوم سیاسی دانشکده حقوق و

علوم سیاسی دانشگاه تهران

کتاب حل و فصل منازعه بین المللی،

روابط بین الملل برای قرن ۲۱ توسط چارلز هاس، یکی از استادان دانشگاه جرج میسون آمریکا، در ۲۴۴ صفحه منتشر شده است. از وی تاکنون چندین کتاب و مقاله در زمینه روابط بین الملل و سیاستهای مقایسه ای منتشر شده است. نویسنده در پیشگفتار خود، در خصوص اهمیت کتاب به دو مطلب اشاره می کند:

۱. مطالعه حل و فصل منازعه

بین المللی موضوعی است که اشتیاق را در

بین اسرائیل و فلسطینی‌ها؛ ۴. فروپاشی یوگسلاوی سابق و جنگ در بوسنی؛ ۵. جنگ دوم خلیج فارس و پیامدهای آن.

یکی از نکات اساسی کتاب، این است که نویسنده کوشیده است مباحث خود را بر مبنای دو نظریه قرار دهد: نظریه سیستمها و نظریه حل و فصل منازعه. در ارتباط با نظریه سیستمها، چارلز هاس معتقد است، بسیاری از واقع‌گرایان و نظریه‌پردازان سنتی روابط بین‌الملل اغلب بر اساس تحلیل سیستمیک، منازعات بین‌المللی را مورد بررسی قرار می‌دهند و بر تعامل میان دولت‌ها و سایر عوامل تکیه می‌کنند. نویسنده، نظریه سیستمها را از سه جهت مورد مطالعه قرار داده است: ۱. این نظریه تمام عوامل دخیل در منازعه را مورد توجه قرار می‌دهد، نه صرفاً دولت‌ها را؛ ۲. نظریه سیستمها پژوهشگران را ملزم می‌کند تا تمامی موضوعات سیاسی بین‌المللی و نه صرفاً مسایل ژئوپلیتیک را در نظر بگیرند؛ و ۳. بازخورد نظریه سیستمها، محققان روابط بین‌الملل را به گزینش دورنمای تحلیلی بلندمدت‌تر ترغیب می‌کند.

در مورد نظریه حل و فصل منازعه، به

نظر نویسنده ادبیات گسترده‌تری درباره حل تعارضات خارج از رشته روابط بین‌الملل وجود دارد که دیدگاههای نظری مفیدی را مطرح می‌کند. هاس حل منازعه با رویکرد برد-برد را یک پارادایم مسلط در منازعات شخصی و جمعی می‌داند و البته بر این نکته تأکید می‌کند که همواره پیش‌بینی رویکرد برد-برد که توافق طرفین منازعه را در نظر بگیرد، وجود دارد؛ مشروط بر اینکه طرفهای منازعه: ۱. فهم و درک مناسبی از رسیدن به توافق داشته باشند؛ ۲. به دنبال راه‌حلهای جدید و خلاق برای حل مشکلاتشان باشند؛ ۳. تمرکز بر اهداف عمومی و نه خواسته‌های ویژه داشته باشند؛ ۴. رفتار توأم با احترام و متانت با همدیگر داشته باشند؛ ۵. از همکاری میان‌جیگران با تجربه و بی‌طرف با اراده راه‌حلهای منطقی استقبال نمایند؛ و ۶. منازعه را به عنوان روندی از روابط گسترده‌تری ملاحظه نمایند که می‌تواند به پیشرفت یا توقف صلح در طول زمان کمک کند.

از جمله نکات اساسی دیگر کتاب در بخش اول که کار نویسنده را برجسته نموده است، توجه به عواملی است که به صورت

بازدارنده یا تسریع کننده، در یک منازعه بین المللی با رویکرد برد-برد اثر دارد. هاس عوامل زیر را در مطالعات موردی کتاب مورد بررسی قرار داده است: ۱. ترتیبات جدید ژئوپلیتیک جهانی زمینه هایی برای مداخله و حل و فصل مسالمت آمیز منازعات فراهم نموده است؛ ۲. تلاش برای یافتن رویکرد برد-برد معقول و قابل پذیرش برای منازعه بین المللی وجود دارد؛ ۳. تأکید بر اهمیت دیپلماسی بازدارنده؛ ۴. تأکید بر نتیجه برد-برد در یک منازعه، منوط به کاهش تصور دشمنی طرفهای منازعه از یکدیگر، کاهش صدمه و عوامل روانی توسط آنان است؛ ۵. نقش و تأثیر دیدگاههای شرق و غرب، تلاش نلسون ماندلا و دکلرک برای پایان دادن به آپارتاید در آفریقای جنوبی و یا تلاش رهبران سیاسی بریتانیا و ایرلند در حصول توافق سال ۱۹۹۸ (Good Friday)؛ ۶. تلاشها و اقدامات میانجیگران صلح در قالب مأموریتهای صلح سازمان ملل، مؤسسه و نهادهای غیر دولتی، از جمله نقش دبیرکل سازمان ملل (کوفی عنان) در جلوگیری از بمباران عراق در سال ۱۹۹۸، نقش میانجیگران حکومتی مانند ریچارد هالبروک و دنیس راس در خاورمیانه و بوسنی و یا نقش میانجیگران خصوصی بین المللی مانند نقش سناتور جرج میشل در مسئله ایرلند شمالی؛ ۷. نقش رسانه های گروهی به ویژه تلویزیون؛ با اشاره به عملکرد خبرگزاریهای بزرگ جهانی، در واقع رسانه ها می توانند بخشی از مشکل و یا بخشی از راه حل در منازعه باشند؛ ۸. صلح پایدار تنها منوط بر تصمیم فردی با رویکرد برد-برد نیست، بلکه در برگیرنده اقدامات جمعی در زمان طولانی می شود. همان گونه که پطرس غالی، دبیرکل پیشین سازمان ملل، در سال ۱۹۹۲ در گزارش خود تحت عنوان «دستورکار صلح»، اقدامات مربوط به صلح پایدار را در فرایند بسترسازی برای صلح از لایه های پایین اجتماعی عنوان نمود؛ ۹. توجه به مسایل اقتصادی، اجتماعی و محیطی برای حل و فصل منازعه امری حیاتی است که در گذشته کمتر مورد توجه دانشجویان و اندیشمندان رشته روابط بین الملل بود؛ و ۱۰. همواره یک رویکرد ثابت و منحصر به فرد برای حل و فصل منازعه بین المللی وجود ندارد. نویسنده مطلب اخیر را به تفصیل در فصلهای ۷ و ۸ کتاب مورد

بحث قرار داده است که به دو دسته از تلاشهای طرف ثالث برای حل منازعات اشاره می کند؛ یکی نقش جرج میشل و اقدامات وی در مذاکرات مربوط به توافق سال ۱۹۹۸ ایرلند شمالی، و دیگری اقدامات میانجی گرایانه ای که توسط ریچارد هالبروک در توافق نامه دیتون در سال ۱۹۹۵ مربوط به پایان جنگ در بوسنی صورت گرفت.

در فصل پایانی که جمع بندی کتاب به شمار می آید، نویسنده نتایج بررسی خود را از منازعات پنج گانه که با توجه به عوامل یاد شده مورد بررسی قرار گرفتند، طی یک جدول ترسیم نموده است. عواملی که در این جدول مورد توجه چارلز هاس قرار گرفته است، عبارتند از: سیستم جهانی، مسئله تحمیل صلح، جنایتهای جنگی و توسل به عدالت، حاکمیت دولتها و آنارشیزم بین المللی، مداخلات انسان دوستانه، دیپلماسی فشار، سازش و پویاییهای روانی، عدم تقارن قدرت در منازعات، بن بست صدمه زننده به طرفهای منازعه، روند دموکراتیزه شدن و مسایل مربوط به رهبری و سیاستهای اقتصادی و اجتماعی. از نکات

دیگری که ذوق و علاقه مندی نویسنده کتاب را بیان می کند، این است که وی در هر فصل مطالب کلیدی و بنیانی را به طور فشرده در داخل یک کادر قرار داده و همچنین «وب سایتها»، لازم و ضروری هر فصل را نیز داخل کادر دیگر معرفی کرده است که برای پی گیری و دسترسی خواننده به اطلاعات، گزارشها و تحلیلهای موضوع مورد بحث از طریق اینترنت مهم و راهگشا است.

در مجموع، می توان گفت که کتاب چارلز هاس با بررسی سه مرحله ای ریشه ها، پایان جنگ و موضوع سازش، از میان عمده ترین منازعات بین المللی و با تکیه بر نظریه های سنتی و جسیدید روابط بین المللی، کار علمی در خور توجهی است، به ویژه که طرح دیدگاههای تئوریک در کتاب درک و بینش خواننده را از انواع منازعات بعد از پایان جنگ سرد و تعارضات دهه های بعدی افزایش می دهد. انتخاب نمونه های مورد مطالعه در یک زمینه وسیعی که عمده ترین منازعات بعد از سال ۱۹۹۰ را در بر می گیرد، برای خوانندگان و به ویژه دانشجویان و پژوهشگران رشته های روابط بین الملل، مطالعات صلح، و حل و فصل

منازعات می‌تواند یک مجموعه ارزنده و مفید باشد.

## تازه‌های کتاب درباره خاورمیانه

تهیه و تنظیم: دکتر حمید احمدی  
دانشیار علوم سیاسی دانشگاه تهران

Ann M. Leisch and Ian S. Lustick,  
(eds.), *Exile and Return: Predicaments  
of Palestinians and Jews*, Philadelphia:  
University of Pensilvania Press, 2005,  
368 pages.

### تبعید و بازگشت: گرفتاری‌های شدید فلسطینی‌ها و یهودیان

تدوین کنندگان این کتاب که هر دو از پژوهشگران برجسته مسایل خاورمیانه هستند، برآنند تا با گردآوری این مجموعه مقالات اوضاع فلسطینی‌ها و یهودیان را که هر دو گرفتار مشکل تبعید و آوارگی هستند و برای بازگشت به سرزمینی که هر دو از آن خاطره دارند و هر یک مدعی حق تمام عیار بر آن هستند و می‌خواهند دیگری را از آن بیرون کنند، بیان نمایند. هدف تدوین کنندگان از گردآوری این مقالات که توسط اسراییلی‌ها، فلسطینی‌ها و آمریکایی‌ها نوشته شده، این است که